

В. І. Шандрюк,
к. держ. упр., докторант кафедри публічного управління та адміністрування,
Національний авіаційний університет, м. Київ
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9188-8396>

DOI: 10.32702/2306-6814.2023.23.131

ГЕНЕЗИС ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ БУДІВЕЛЬНОЇ ГАЛУЗІ В УКРАЇНІ ВІД ЧАСІВ КИЇВСЬКОЇ РУСІ ДО ПОЧАТКУ ХХ СТ.

V. Shandryk,
PhD in Public Administration, Doctoral candidate of the Department
of Public Management and Administration, National Aviation University, Kyiv

THE GENESIS OF STATE REGULATION OF THE CONSTRUCTION INDUSTRY IN UKRAINE
FROM THE TIMES OF KYIVAN RUS TO THE BEGINNING OF THE 20TH CENTURY

У статті досліджено сутність і зміст процесів становлення та розвитку процесів державного регулювання суспільних відносин в будівельній галузі України на первинних історичних етапах розвитку нашої держави від епохи Київської Русі до часів визвольної боротьби за незалежність початку ХХ століття. Встановлено, що генеза становлення сучасної системи державного регулювання будівельної галузі у ході свого історичного розвитку пройшла певну трансформацію, яка в найбільшому узагальненні може бути поділена на такі шість етапів як: I період — перші джерела державного унормування здійснення будівельної діяльності у часи Київської Русі та Литовсько-польської держави (VI ст. — перша половина XVII ст.) — період формування найперших правових норм щодо регулювання будівництва; II період — козацько-гетьманська доба (кінець XVII — остання чверть XVIII ст.) — період становлення норм, що регулювали процес будівництва в козацькій полково-сотенній державі з характерним для цього періоду домінуванням військової сфери та будівництва оборонних споруд; III період — період перебування українських земель у складі Російської та Австро-Угорської імперій й поширення імперських законодавчих норм, що регламентують відносини у будівельній сфері (остання чверть XVIII ст. — 1917 р.); IV період — спроби відродження української національної державності (1917—1921 рр.), що характеризується певним застоєм в організаційно-правовому регулюванні будівельної галузі, пов'язаним з надзвичайно складними й динамічними політичними та економічними умовами того буремного часу; V період — розвиток і занепад радянської влади (1921—1991 рр.), з характерним домінуванням тоталітарних практик адміністративно-правового регулювання в будівельній галузі; VI період — становлення та розвиток незалежної самостійної держави (1991 р. — до сьогодні) — період формування власної системи державного регулювання та управління у будівельній галузі України.

The article examines the essence and content of the processes of formation and development of the processes of state regulation of social relations in the construction industry of Ukraine at the primary historical stages of the development of our state from the era of Kyivan Rus to the time of the liberation struggle for independence at the beginning of the 20th century. It has been established that the genesis of the formation of the modern system of state regulation of the construction industry

in the course of its historical development has undergone a certain transformation, which in the broadest generalization can be divided into the following six stages: The first sources of state regulation of construction activities in the times of Kyivan Rus and the Lithuanian-Polish state (VI century — the first half of the XVII century) — the period of formation of the earliest legal norms regarding the regulation of construction; The II period — the Cossack-Hetman era (the end of the 17th century — the last quarter of the 18th century) — the period of the formation of norms that regulated the process of construction in the Cossack regimental state with the dominance of the military sphere and the construction of defense structures characteristic of this period; III period — the stay of Ukrainian lands as part of the Russian and Austro-Hungarian empires and the spread of imperial legislative norms regulating relations in the construction sector (the last quarter of the 18th century — 1917); The IV period is the revival of the Ukrainian national state (1917–1921), characterized by a certain stagnation in the organizational and legal regulation of the construction industry, connected with the extremely complex and dynamic political and economic conditions of that stormy time; The fifth period is the development and decline of Soviet power (1921–1991), with the characteristic dominance of totalitarian practices of administrative and legal regulation in the construction industry; The VI period — the formation and development of an independent state (1991 — to the present) — the period of the formation of its own system of state regulation and management in the construction industry of Ukraine.

Ключові слова: публічне управління, будівництво, державне регулювання будівництва, будівельна галузь.

Key words: public administration, construction, state regulation of construction, construction industry.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Будівельна галузь у будь-якій країні є ключовим структурним елементом її економічної системи та особливого значення вона набуває в умовах воєнного стану, оскільки, за визначенням Т. П. Ткаченко та С. О. Тульчинської "забезпечує не тільки нове будівництво, а й оновлення зруйнованих житлових об'єктів та виробничих потужностей. У таких умовах від будівельної сфери залежать інші види діяльності, а також розвиток та відновлення соціальної інфраструктури" [16, с. 194–195].

Будівельна галузь як об'єкт державного регулювання складається з різних взаємопов'язаних економічних підсистем, кожна з яких має певну ступінь самостійності у виборі свого режиму функціонування. Для досягнення оптимальних результатів з меншими втратами часу і ресурсів, потрібно впроваджувати зовнішні регулюючі впливи на окремі складові системи. Іншими словами, необхідно знайти баланс між загальним режимом функціонування системи і можливістю підсистем самостійно вибирати свої режими діяльності. Такий зовнішній (для самої системи) вплив здійснюється виключно у форматі державного регулювання та державного управління, функціонально метою якого визначається створення необхідних умов для сталого ефективного функціонування будівельного комплексу країни як відповідної економічної підсистеми народного господарства.

У науково-теоретичному та практично-адміністративному плані державне регулювання суспільно-виробничих відносин в будівельній сфері базується на певних історичних національних традиціях, підходах і стандартах та полягає у "врахуванні інтересів державного, регіонального рівнів та місцевого самоврядування, що спричинено розподілом державної власності на загальнодержавну та місцеву з відповідним закріпленням за органами місцевого самоврядування об'єктів будівництва та житлово-комунального господарства. В управлінні сферами, що досліджуються, компетентні органи виконують свої функції в основному через координацію, узгодження, контроль-наглядові повноваження в сформованих економічних умовах" [1, с. 17].

Таким чином, упродовж усього історичного розвитку певного суспільства відбувається становлення системи будівельної галузі від сукупності правових, адміністративних та морально-етичних норм, що регулюють суспільні відносини управлінського характеру в будівельній сфері, до відповідних відносин, що виникають у сфері публічного управління та забезпечення реалізації й захисту інтересів та законних прав юридичних і фізичних осіб з боку органів публічної влади. Тому перш за все державне регулювання в будівельній галузі ґрунтується на управлінні та втіленні в життя управлінських функцій і нерозривно пов'язане з основними етапами

становлення українського суспільства та української державності на різних історичних етапах.

Це обумовлює актуальність дослідження генезису становлення та розвитку процесів державного регулювання суспільних відносин в будівельній галузі України в різні історичні періоди її суспільного розвитку, що й становить мету даного дослідження.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Стан та проблеми державного регулювання та державного управління в будівельній сфері доволі широко опрацьовуються в українському професійному дискусійному просторі. Тематика наукових публікацій зазначеної проблематики, з огляду на багатогранність та багатоаспектність суспільно-виробничих відносин в будівництві, як правило є мультидисциплінарною, вона розгортається в рамках цілої низки сучасних наукових напрямків: державного й публічного управління, економіки та будівництва, технічних наук та менеджменту, інформаційних технологій та екології, соціології та національної безпеки. Зокрема, в зазначеній сфері плідно працюють такі українські дослідники як: І. В. Білецький [1], А. Беломесяцев [2], І. Бойко [3], О. О. Борзенко та О. М. Бойко [4], О. О. Квасницька [7], А. І. Козаченко [8], Є. Г. Комар [9], Н. Мельник [10], С. В. Подлесний, Ю. О. Єрфорт та В. М. Іскрицький [11], Т. П. Ткаченко та С. О. Тульчинська [16] та інші.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Гене́за становлення сучасної системи державного регулювання будівельної галузі у ході свого історичного розвитку пройшла певну трансформацію. Відтак розглянемо більш детально, у межах визначених в науковій літературі періодів, процес становлення вітчизняного державного регулювання та державного управління в ракурсі такої його окремої складової як регулювання суспільно-виробничих відносин в будівельній галузі.

За часів Київської Русі, Галицько-Волинського князівства основні завдання влади зводилися до військової, судової та фінансової діяльності, остання з яких безпосередньо стосувалася фінансування будівництва та його оподаткування. В окремих нормах княжої доби (звичаєвому праві, договорах Русі з Візантією, князівських статутах та "уроках") закріплене державне регулювання будівництва шляхів та мостів тощо. У літописних пам'ятках Київської Русі можна простежити доречні напрями стандартизації, планування й розробки технічних програм, спрямованих на будівництво князівських маєтків, каналів, водосховищ, храмів тощо [11, с. 20—21]. Основою їх проектування та будівництва було оборонне значення споруд.

У зазначений період закладаються основи стандартизації в будівництві, так звані норми міри й ваги. Згадка про міри й ваги взагалі, і в будівництві зокрема, зустрічається в "грамотах" київських князів та "Руській правді" — першого правового кодексу Києво-Руської держави. Так, відповідно до ст. 96-97 "Руської правди", визначалося положення про будівництво дерев'яних міських укріплень, веж, мостів, яке велося під керівництвом городника самими городянами й мешканцями на-

воколишніх територій, для яких це було повинністю. Вони ж оплачували й перебування городника в грошовій і натуральній формі [13]. Аналіз зазначеної правової норми вказує на взаємозв'язок будівництва та оподаткування, які були взаємозалежними процесами.

Поряд із вищезазначеною правовою пам'яткою Київської Русі одним із перших "законів" у будівельній галузі можна вважати Уложення київського князя Володимира про дотримання єдиних мір ваги та довжини по всій Русі, датоване 996 роком, відповідно до якого міра — це стандарт. Статтею 15 зазначеного Уложення була встановлена прерогатива церкви стежити за правильністю міри й ваги. Підставами для цього служили книги Священного писання: Второзаконня (гл. 25, ст. 13-15), Левіта (гл. 19, ст. 35-36), Єзекіїль (гл. 45, ст. 10). Обговорюючи виключне право нагляду за мірою та вагою, церква зміцнювала свій авторитет і матеріальне становище за рахунок справляння мита від зважування тощо [5, с. 150].

Здебільшого реалізація норм міри та ваги використовувалася в торгівлі, проте під час будівництва об'єктів військового значення вдавалися до визначених стандартів, контроль за дотриманням яких покладалася на церкву. Передбачалася відповідальність за порушення норм міри й ваги, навіть аж до смертної кари.

Окрім того, було прийнято Статут князя Ярослава о мостах, положення якого датовані 60-ми роками XIII ст. Цей акт належить до числа найважливіших пам'яток новгородського адміністративного законодавства; спрямований на організацію будівництва мостів, він також визначає посадових осіб (тисяцьких, осмеників, винників). До кола обов'язків зазначених осіб, разом із церковними органами, були віднесені повноваження щодо організації та фінансування будівництва мостів, головних торгових магістралей Новгорода й доріг, що ведуть до пристаней та ін [5, с. 2].

Таким чином, у "Руській Правді" відбувається упорядкування суспільних відносин, особливо у сфері господарської діяльності (реміснича діяльність, торгівля та ін.) шляхом державного регулювання тих суспільних відносин, які вимагали деталізації та конкретизації [3, с. 10], зокрема становлення й закріплення будівельних норм, князівських статутах і грамотах, покликаних регулювати норми міри й ваги в будівництві, процеси планування та розробки технічних програм, пріоритетність спрямування матеріально-фінансових ресурсів на будівництво князівських маєтків, храмів та монастирів. У зв'язку з цим у межах зазначеного періоду було здійснено закріплення в правових пам'ятках Київської Русі будівельних норм щодо визначення норм міри й ваги, планування, будівництва князівських маєтків, замків, храмів.

За часів литовсько-польської доби (друга половина XIV — середина XVI ст.) основою подальшого становлення державного регулювання будівельної галузі слід вважати Литовські Статуту. В Арт. 25 Литовського Статуту 1566 р. та Арт. 13, 28-31 цього документа 1588 р. були викладені організаційно-правові засади будівництва мостів, гребель, шляхетських маєтків, готелів тощо [17, с. 124—125]. Певні положення стосувалися реконструкції та забудови історичних пам'яток, розташування в межах них торговельних маєтків [15]. Положення

Литовських Статутів, що регулювали процедуру здійснення будівельної діяльності на території України досить тривалий час, зумовили подальший розвиток будівельного законодавства.

За часів козацько-гетьманської доби (кінець XVI — 80-ті рр. XVIII ст.) розвиток будівництва пов'язаний із військовою сферою, оскільки переважна більшість нових споруд мала оборонне значення. Цей період характеризується функціонуванням українського козацтва та створенням нової форми української державності — Гетьманщини.

З метою захисту від ворогів козаки будували оборонні споруди, що визначало спрямованість подальшого розвитку будівельного законодавства. Досить показово це проявилось в розподілі повноважень серед козацької старшини: а) гетьмана, який приймав рішення щодо будівництва флоту, фортець, військових заводів; організовував та контролював будівництво фортифікаційних укріплень і кораблів; б) ради старшин, яка затверджувала плани будівництва фортець; в) обозного, який командував будівництвом фортифікаційних споруд та утриманням їх в боездатному стані, будівництвом та експлуатацією військових заводів; г) ради генеральної старшини, яка мала повноваження фінансування й матеріального забезпечення будівництва військових укріплень, прийняття термінових і таємних постанов стосовно укріплення стратегічних об'єктів; г) артилерійської канцелярії, що виконувала управлінські, наглядові та облікові функції, контролювала будівництво й утримання фортифікаційних споруд; д) полковника, який наглядав за будівництвом та утриманням фортифікаційних споруд, що знаходилися на території полку; є) сотників, які особисто контролювали законність будівництва фортець [8, с. 46, 67].

Слід зазначити також і те, що державне регулювання будівельної галузі в досліджуваний період пов'язують із виданням в 1650 р. Кормчої книги, збірника церковних правил та державних законів, патріархом Іосифом. Складовою її частиною був "Закон градський. По суті, відбувся перегляд уже чинних на той час норм через розбіжності, що виникли в процесі перекладу та переписування Кормчої книги. Відповідно до "Закону градського", гл. 49, розд. (грані) 38 "О построении новых домов и об обновлении ветхих и о других предметах", л. 695, запроваджувалося правове регулювання побудови нових будинків та оновлення ветхих, для чого були визначені дозвільні вимоги на будівництво, переобладнання будинків, які надавалися з боку представників влади. Крім того, окреслювалися стандартні правила забудови, визначалися правила переобладнання й ремонту старих будинків. Інші правові відносини, закріплені Законом градським, мали здебільшого приватноправовий характер [9, с. 118].

Узагальнити все наявне державне регулювання в будівництві в зазначений період вважається доволі сумнівним, оскільки переважна більшість українських земель перебувала у складі різних держав: Угорщини, Литви, Польщі, Молдавії, Московській державі. У зв'язку з цим, незважаючи на позитивні зрушення в розвитку будівельної галузі, а саме впровадження уніфікації обігу містобудівної документації, здійснення та перепланування міст тощо, зазначена галузь здебільшого мала

оборонне значення, спрямоване на розвиток будівництва у військовій сфері.

В останній чверті XVIII — початку XX ст. на правовому регулюванні будівельної галузі позначилося перебування українських земель у складі двох імперій — Російської та Австрійської (із 1867 р. — Австро-Угорської). Специфіка його застосування визначалася особливостями законодавства цих держав. Зазначимо, що на території Підросійської України поширювалися норми законодавства Російської імперії, окремі з яких датуються XVI—XVII ст. Так, перші письмові свідчення стосовно існування будівельного підряду належать до 1574 р. і стосуються приватних підрядів, коли відносини оформлялися у вигляді підрядних грамот або записів [14, с. 164].

На зазначеній території України промислова стандартизація започатковувалася в XVII—XVIII ст., у цей період було видано низку указів, якими регламентувалися стандартизація кораблебудування, виготовлення озброєння, будівництво. У 1710 р. з'явився указ Петра I "О строительстве типовых жилых домов", де були визначені стандарти будівництва житлових приміщень. Поряд із цим видаються укази Петра I: "О строении каменных зданий" 1709 р., "О строении [...] каменных лавок" 1710 р., "О запрещении на несколько лет строить во всем государстве каменные дом" 1714 р. [12, с. 223].

За часів імператриці Катерини II контрольні повноваження в будівництві були віднесені до компетенції поліції указом "Об отдачи строительства мостов и перевозов в ведомство полиции [...]" 1762 р. №11.675. Окрім розшуку злочинців, охорони порядку й законності, городничий, як керівник міської поліції, мав у своїй компетенції всі міські казенні та громадські будівлі, відповідав за їх планування, будівництво й ремонт, дотримання будівельних норм. Поряд із цим у містах, відповідно до указу Катерини II "О сделании для городов специальных планов [...]" 1763 р., вводяться спеціальні плани щодо проведення будівельних робіт та забудови міста [12, с. 339].

Подальші кроки в регулюванні будівельній галузі пов'язані з розвитком виробничого нормування, зумовленого розробкою в 1811—1812 рр. "Урочных реестров по части гражданского строительства и по военной работе", а також опробовуванням на їх основі виданого в 1832 р. нормативного збірника "Урочное положение на все общие работы, производящиеся при крепостях, государственных зданиях и гидротехнических сооружениях". Ці документи містили норми витрат робочої сили, транспортних засобів і матеріалів у будівництві.

Поряд із договірними відносинами, вищезазначеними реєстрами та положеннями в будівельній галузі діяли регламентаційні документи кінця XVII — початку XVIII ст. (спеціальні "Уложення по Кам'яному наказу", Межова інструкція, численні імператорські укази, що активно продукувалися протягом першої половини XVIII ст.). Із 1870 р., у зв'язку із запровадженням так званих міських положень, які визначали структуру та повноваження міського самоврядування, муніципальними справами в містах керувала Міська дума та її виконавчий орган — Міська управа, у структурі якої містобудівну політику визначало будівельне управління [10, с. 70].

Головним керівним документом був "Статут будівельний" 1857 р., який визначав повноваження органів державної влади, серед яких можна виокремити: покладання відповідальності на губернатора та місцеву поліцію за дотримання особливих правил про збереження та ремонт давніх споруд; надання дозволу Імператорською археологічною комісією та Імператорською академією мистецтв на реставрацію монументальних пам'яток давнини; затвердження проектів громадських споруд губернським будівельним начальником, міським управлінням; створення комісій губернським будівельним начальником для огляду громадських споруд; видача дозволу міською управою для влаштування в містах громадських купалень; затвердження планів будови міст; визначення технічних будівельних вимог Технічним будівельним комітетом Міністерства внутрішніх справ, які регламентували порядок розробки креслень і визначення вартості будівництва, здійснення виконання робіт і приймання готової будівельної продукції; окреслення переліку документації, яку подає фізична особа для отримання дозволу на будівництво від Міської думи [10, с. 70]. У межах Статуту були систематизовані ключові напрями правового регулювання будівельної галузі, визначалися структура та повноваження органів управління зазначеної галузі, була деталізована специфіка проведення будівельних робіт залежно від складності об'єкта.

Окрім Статуту будівельного, Київською міською думою були прийняті правила забудови міста, будівельні рішення, які приймалися міськими думами [2, с. 7—21]. Позитивними напрацюваннями вищезгаданого кодифікованого будівельного законодавства стало запровадження будівельних стандартів, створення спеціалізованих будівельних управлінь (будівельне управління Міської управи, технічний будівельний комітет Міністерства внутрішніх справ), наділених повноваженнями щодо видачі дозволів на будівництво.

Зміни, що відбулися в результаті реформ, вплинули на делегування повноважень від губернатора та губернських правлінь до палати "домобудівних споруд" і казенної палати, яким були передані функції та повноваження в будівельній галузі. Завідування публічними й казенними будівлями покладалося на новостворені при казенних палатах будівельні експедиції.

Контрольно-наглядові повноваження в будівництві були віднесені до відання поліції, в їх межах здійснювався: нагляд за казенними будовами, їх ремонт та утримання; безпекою і міцністю будівель; нагляд за зовнішнім виглядом міст; створення пожежної безпеки в містах та будівлях.

Поряд із позитивними моментами зазначених реформених змін у будівельній галузі можна назвати й недоліки, пов'язані з неузгодженістю повноважень органів державної влади стосовно отримання дозволу на будівництво та введення громадської будівлі в експлуатацію; суперечності правил забудови міста, затверджених міською думою, окремим положенням Будівельного статуту.

Разом зі Статутом будівельним 1857 р. з 1869 р. почало діяти "Урочное положение на все общие работы, производящиеся при крепостях, государственных зданях и гидротехнических сооружениях", дія якого

була спрямована на підвищення якості будівельних робіт; воно також містило в собі вимоги щодо засобів безпеки при будівництві [7, с. 373].

Починаючи з ХХ ст. приймаються законодавчі акти, спрямовані на врегулювання процедури забудови земельних ділянок фізичними особами, передбачення відповідальності за злочини в будівництві. Так, відповідно до закону "Про право забудови" від 23 червня 1912 р. особі надавалося право користуватися земельною ділянкою строком від 36 до 99 років для будівництва будинків. При цьому забудовник міг після закінчення строку забудови або знести будівлю, або віддати її власникові землі [6, с. 594].

У свою чергу Кримінальне уложення 1903 р. Російської імперії передбачало окрему главу "Про порушення постанов про порядок проведення будівельних робіт і про користування шляхом сполучення і засобами зносин", якою був деталізований визначений перелік злочинів у будівництві.

Зазначений період характеризується становленням промислової стандартизації, спрямованої на впровадження нормування в будівництві; кодифікації будівельного законодавства шляхом прийняття Статуту будівельного; утворенням відповідної системи органів державної влади від центрального до місцевого рівня, об'єднаної за напрямками діяльності в будівельній галузі; створенням спеціалізованих будівельних управлінь (будівельне управління Міської управи, технічний будівельний комітет Міністерства внутрішніх справ), наділених повноваженнями з видачі дозволів на будівництво.

Згаданий період можна визначити як період кодифікації будівельного законодавства, становлення промислової стандартизації, утворення відповідної системи органів державної влади від центрального до місцевого рівня, об'єднаної за напрямками діяльності в будівельній галузі.

У період відродження української національної держави і права (1917—1921 рр.) не відбувається суттєвих реформених змін в організаційно-правовому регулюванні будівельної галузі. Цей час в основному характеризується розвитком військової промисловості, стабілізацією громадського порядку в країні, захистом приватної власності. Відбувається створення профспілок на будівельних підприємствах, установах та в організаціях, виникають спілки будівельників, створюються будівельні профспілкові об'єднання, які відстоюють права працівників. У зв'язку з цим започатковують свою діяльність адміністративні суди, яким підсудні справи між суб'єктами державної влади, цивільними особами стосовно порушення прав останніх.

У період існування Центральної Ради, держави гетьмана П. Скоропадського та уряду Директорії не створювалося спеціалізованого будівельного міністерства, окремі повноваження в будівництві були розпорошені по існуючим органам державної влади: міністерству торгівлі та промисловості, міністерству праці тощо. У зв'язку з цим період із 1917 по 1921 р. можна вважати періодом застою в організаційно-правовому регулюванні розвитку будівництва. Причини такого роду застою й незавершеності державного регулювання доволі чітко визначають О. О. Борзенко та О. М. Бойко, які зазначають, що "об'єктивна можливість проводити

державне регулювання національної економіки з'являється з досягненням певного рівня економічного розвитку, концентрації виробництва і капіталу. Необхідність, що перетворює цю можливість в реальність, обумовлена наростанням проблем і труднощів [4, с. 151].

ВИСНОВКИ

Таким чином підводячи підсумок щодо генезису державного регулювання в будівельній галузі на території України, слід визначити авторське бачення його періодики:

I період — перші джерела державного унормування здійснення будівельної діяльності у часи Київської Русі та Литовсько-польської держави. (VI ст. — перша половина XVII ст.) — період формування найперших правових норм щодо регулювання будівництва. Закріплення в правових пам'ятках ("Руська правда" (Коротка редакція), Уложення київського князя Володимира 996 р., Статут князя Ярослава о мостах 60-х років XIII ст., Литовські Статути (1566 р., 1588 р.) будівельних норм по визначенню норм міри і ваги, плануванню, будівництву маєтків, замків, храмів, мостів гребель;

II період — козацько-гетьманська доба (кінець XVII — остання чверть XVIII ст.) — період становлення норм, що регулювали процес будівництва в козацькій полково-сотенній державі з характерним для цього періоду домінуванням військової сфери та будівництва оборонних споруд. Із цією метою був здійснений чіткий розподіл повноважень козацької старшини в будівництві через виокремлення повноважень гетьмана, ради старшини, обозного, полковника, ради генеральної старшини, осіб артилерійської канцелярії;

III період — перебування українських земель у складі Російської та Австро-Угорської імперій й поширення імперських законодавчих норм, що регламентують відносини у будівельній сфері (остання чверть XVIII ст. — 1917 р.). Характерним для цього періоду є кодифікація будівельного законодавства, становлення промислової стандартизації, утворення відповідної системи органів державної влади від центрального до місцевого рівня, об'єднаної за напрямками діяльності в будівельній галузі, створення спеціалізованих будівельних управлінь (будівельне управління Міської управи, технічний будівельний комітет Міністерства внутрішніх справ), наділених повноваженнями щодо видачі дозволів на будівництво;

IV період — спроби відродження української національної державності (1917—1921 рр.), що характеризується певним застоєм в організаційно-правовому регулюванні будівельної галузі, пов'язаний з надзвичайно складними й динамічними політичними та економічними умовами того буремного часу. За короткочасне існування Центральної Ради УНР, Директорії та Гетьманату Петра Скоропадського проблематика державної політики щодо будівельної галузі та її регламентації не розглядалася й фактично було призупинено організаційно-правовий розвиток будівельної сфери;

V період — розвиток і занепад радянської влади (1921—1991 рр.) — період домінування тоталітарних практик адміністративно-правового регулювання в будівельній галузі.

VI період — становлення та розвиток незалежної самостійної держави (1991 р. — до сьогодні) — період формування власної системи державного регулювання та управління у будівельній галузі України.

Література:

1. Білецький І. В. Будівельна галузь та ринок житлової нерухомості як об'єкти державного управління. Підприємництво та інновації. 2023. Вип. 26. С. 14—18.
2. Беломесяцев А. Будівельний статут Російської імперії і практика його застосування в реконструкції міської тканини. Сучасні проблеми дослідження, реставрації та збереження культурної спадщини. 2005. Вип. 2. С. 7—21.
3. Бойко І. Руська правда та її вплив на становлення і розвиток української правової традиції. Вісник Львівського університету. Серія юридична. 2022. Вип. 75. С. 3—16.
4. Борзенко О. О., Бойко О. М. Державне регулювання національною економікою в сучасних реаліях: проблеми та перспективи. Вісник Херсонського національного технічного університету. 2021. № 4. С. 144—152.
5. Законодательство Древней Руси. Под общ. ред. О. И. Чистякова; Отв. ред. В. Л. Янин. Москва : Юридическая литература, 1984. 430 с.
6. Історія держави і права України : У 2-х т. За ред. В.Я. Тація, А.Й. Рогожина, В.Д. Гончаренка. Т. 1. Київ: Концерн "Видавничий дім "Ін Юре", 2003. 656 с.
7. Квасницька О. О. Історичний розвиток та становлення будівельного законодавства у правовому досвіді України. Наукові праці Національного університету "Одеська юридична академія". 2012. Т. 12. С. 370—382.
8. Козаченко А. І. Органи державної влади і управління України другої половини XVII ст. : дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.01. Харків, 2001. 210 с.
9. Комар Є. Г. Формування вітчизняної господарсько-правової системи регулювання будівельної діяльності протягом IX-XIX століть. Держава і право. Юридичні і політичні науки. 2014. Вип. 64. С. 116—121.
10. Мельник Н. Історичні етапи розвитку організаційних форм управління будівництвом на території України. Вісник ТНЕУ. 2013. № 4. С. 69—76.
11. Подлєсний С. В., Єрфорт Ю. О., Іскрицький В. М. Історія інженерної діяльності. Краматорськ: ДДМА, 2004. 128 с.
12. Полное собрание законов Российской империи, с 1649 года : [Собрание 1-е: по 12 декабря 1825 г.]. Санкт-Петербург : В типографии Второго отделения Собственной Его Императорского Величества канцелярии, 1830-1851. Т.4.: 1700—1712: [№№ 1740—2619]. 1830. 881 с.
13. Правда Руська Ярослава Мудрого: початок законодавства Київської Русі. уклад. Г. Г. Демиденко, В. М. Єрмолаєв ; вступ. сл. В. Я. Тація. Харків : Право, 2014. 344 с.
14. Редкін П. Юридичні записки. Т. 1. Київ: Знання, 1992. 465 с.
15. Статут Великого князівства Литовського 1566 року. Статути Великого князівства Литовського : у 3-х т. Т. 2. За ред. С. Ківалова, П. Музиченка, А. Панькова. Одеса : Юрид. літ-ра, 2003. 558 с.

16. Ткаченко Т. П., Тульчинська С. О. Особливості управління економічною безпекою будівельних підприємств у воєнний період. *Economic synergy*. 2023. Iss. 3. С. 192—201.

17. Хрестоматія з історії держави і права України: у 2-х т. за ред. В. Д. Гончаренка. Т. 1: З найдавніших часів до початку XX ст. Київ: Ін Юре, 1997. 464 с.

References:

1. Biletskyi, I. V. (2023), "The construction industry and the residential real estate market as objects of state administration", *Pidpryemnytstvo ta innovatsiyi*, vol. 26, pp. 14—18.

2. Belomesyatsev, A. (2005), "Building charter of the Russian Empire and the practice of its application in the reconstruction of the urban fabric", *Suchasni problemy doslidzhennya, restavratsiyi ta zberezheniya kul'turnoyi spadshchyny*, vol. 2, pp. 7—21.

3. Boyko, I. (2022), "Russian truth and its influence on the formation and development of the Ukrainian legal tradition", *Visnyk L'vivs'koho universytetu. Seriya yurydychna*, vol. 75, pp. 3—16.

4. Borzenko, O. O. and Boyko, O. M. (2021), "State regulation of the national economy in modern realities: problems and prospects", *Вісник Херсонського національного технічного університету*, vol. 4, pp. 144—152.

5. Chistyakov, O. I. [ed.] (1984), *Zakonodatel'stvo Drevney Rusi* [Legislation of Ancient Rus], *Yuridicheskaya literatura*, Moskva, Russia.

6. Tatsiy, V. Ya., Rohozhyn, A. Y. and Honcharenko, V. D. (2003), *Istoriya derzhavy i prava Ukrayiny* [History of the state and law of Ukraine], vol. 1. Kontsern "Vydavnychyy dim "In Yure", Kyiv, Ukraine.

7. Kvasnitska, O. O. (2012), "Historical development and establishment of construction legislation in the legal experience of Ukraine", *Naukovi pratsi Natsional'noho universytetu "Odes'ka yurydychna akademiya"*, vol. 12, pp. 370—382.

8. Kozachenko, A. I. (2001), "State authorities and administration of Ukraine in the second half of the 17th century.", Abstract of Ph.D. dissertation, law Sciences, Kharkiv, Ukraine.

9. Komar, E. G. (2014), "Formation of the domestic economic and legal system of regulation of construction activities during the 9th-19th centuries", *Derzhava i pravo. Yurydychni i politychni nauky*, vol. 64, pp. 116—121.

10. Melnyk, N. (2013), "Historical stages of the development of organizational forms of construction management in the territory of Ukraine", *Visnyk TNEU*, vol. 4, pp. 69—76.

11. Podlyesnyy, S. V., Yerfort, YU. O. and Iskryt's'ky, V. M. (2004), *Istoriya inzhenernoyi diyal'nosti* [History of engineering activity], DDMA, Kramators'k, Ukraine.

12. (1830), *Polnoye sobraniye zakonov Rossiyskoy imperii s 1649 goda, T4.: 1700—1712* [Complete collection of laws of the Russian Empire since 1649, T4.: 1700—1712], V tipografii Vtorogo otdeleniya Sobstvennoy Yego Imperatorskogo Velichestva kantselyarii, Sankt-Peterburg, Russia.

13. Demydenko, H. H. and Yermolayev, V. M. (2014), *Pravda Rus'ka Yaroslava Mudroho: pochatok zakono-*

dstva Kyiv's'koyi Rusi [Pravda Ruska Yaroslav the Wise: the beginning of the legislation of Kyivan Rus], Pravo, Kharkiv, Ukraine.

14. Redkin, P. (1992), *Yurydychni zapysky* [Legal notes], vol. 1. Znannya, Kyiv, Ukraine.

15. Kivalov, S. Muzychenko P. and Pan'kov, A. (2003), *Statut Velykoho knyazivstva Lytovs'koho 1566 roku* [Statute of the Grand Duchy of Lithuania in 1566], vol. 2, Yuryd. lit-ra, Odesa, Ukraine.

16. Tkachenko, T. P. and Tulchynska S. O. (2023), "Features of managing the economic security of construction enterprises during the war", *Economic synergy*, Iss. 3, pp. 192—201.

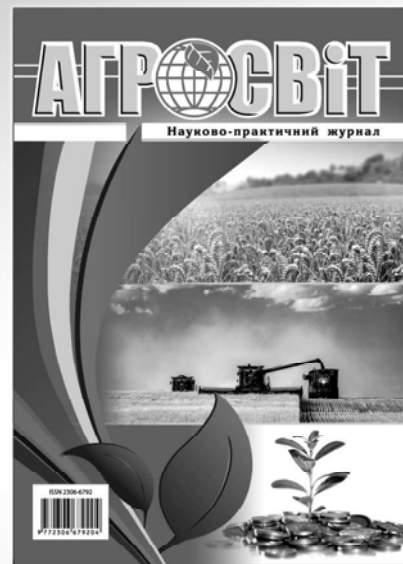
17. Honcharenko, V. (1997), *Khrestomatiya z istoriyi derzhavy i prava Ukrayiny, u 2-kh t. T. 1: Z naydavnishykh chasiv do pochatku XX st.* [Textbook of the history of the state and law of Ukraine, in 2 vols. Vol. 1: From the earliest times to the beginning of the 20th century], In Yure, Kyiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 27.11.2023 р.

АГРОСВІТ

<https://nayka.com.ua>

Передплатний індекс: 23847

Виходить 24 рази на рік

Журнал включено до переліку наукових фахових видань України з ЕКОНОМІЧНИХ НАУК (Категорія «Б»)

Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292